

SEYDA MOLLA YASİN TOPRAK (YÜSRİ) HAYATI VE İLMÎ KİŞİLİĞİ

Z. Fuat Toprak¹, Muhammed Toprak, Z. Abidin Toprak

¹Dicle Üniversitesi, Mühendislik-Mimarlık Fakültesi, İnşaat Mühendisliği Bölümü, 21280
Diyarbakır, Türkiye

Tel: +90 412 2488001/3501, Fax: +90 412 2488405

toprakzey@itu.edu.tr

ÖZET

Diyarbakır-merkez ve Silvan, Kulp ve Hazro ilçeleri bin yılı aşkın bir süredir İslam ilimleri, edebiyat ve kültür merkezi olmuşlardır. Bölgesel İslami eğitim-öğretim sistemi (medrese sistemi) her dönem geleneksel olarak sürdürülmüştür. Bu yöredeki medreselerde eğitim-öğretim resmi olmadığı için ders verenlere (Seyda) ve öğrencilere (Feqî) hemen hemen hiçbir dönem devlet tarafından aylık verilmemiştir. Ancak resmi olarak imamlık yapanlara maaş bağlanmıştır. Hem öğrenci hem de müderrisler halk tarafından finanse edilmekte idi. Bu çalışmada, yöredeki geleneksel medrese sistemine genel bir bakış açısı ile Seyda Molla Yasin Toprak (Yüsrî)'in hayatı ve ilmi kişiliği verilmiştir. Yörede "Reis ê Alima" (Reis ül Ülema, âlimlerin reisi) olarak anılan Üstad, Diyarbakır'ın Kulp İlçesi, Tuzla Köyü'nde, annesinin ifadesine göre 1906 yılında doğdu. 21 yıl medresede tahsil gördü, 50 yılı aşkın ders verdi, bine yakın öğrenciyi okuttu, 100'e yakın icazet verdi, 1000'nin üzerinde fetva verdi, farklı İslami ilim alanlarında 6 kitap ve 1000'i aşkın şiir yazdı. Üstad 08.01.1994 tarihinde vefat etmiştir. Diyarbakır'ın Bağlar Merkez ilçesinde İskanevleri mezarlığına defin edilmiştir. Arapça, Kürtçe ve Farsça biliyordu.

Anahtar Kelimeler: Seyda Molla Yasin Toprak (Yüsrî), Silvan, Medrese, Diyarbakır, Kulp, İslam İlimleri, Şiir ve Edebiyat.

ABSTRACT

THE LIFE AND SCIENTIFIC ACCOMPLISHMENTS OF SEYDA MULLAH YASIN TOPRAK (YUSRY)

Diyarbakır city center as well as Silvan, Kulp, and Hazro Cities have become the centers of Islamic Sciences, literary, and cultures for more than thousand years. The education at religious school system (medresses) in the region was traditionally going on for every time. Since the education was not official, the seyda (lecturers) and the phaky (students) were not receiving the salary from the governments; they were financed by the people live in cities or in villages. In this study, the life and the scientific accomplishments of Seyda Mullah Yasin Toprak (Yusry) with a perspective on medresses have been presented. Mullah Yasin who is called as the head of scientists (Reis ê Alima/ Reis-ul Ülema) at region was born in Tuzla (a village of Kulp (a Town of Diyarbakir) in 1906 (According to his mother's expression). He was educated at medresse about 21 years, gave courses over than 50 years, instructed over than thousand students and graduated more than 100 well-known seyda. He gave more than 1000 juridical decisions (fetva) on social, religious, and scientific problems according to Islamic laws and principles, edited 6 books in different academic areas of Islamic Sciences an wrote more than 1000 poems. He died in 1994 (08, January) in Diyarbakır and was buried at İskanevleri cemetery in Diyarbakır city center. He was speaking Kurdish, Arabic, and Persian.

Key Words: Seyda Mullah Yasin Toprak (Yusry), Silvan, Medresse, Diyarbakır, Kulp, Islamic Sciences, Poetry and Literary.

I. Hayatı

I.1) Ailesi ve Çocukluğu

Üstat Seyda Molla Yasin, Muş ilinden Kulp'a yerleşen Molla Derviş adında yöre halkı tarafından tanınan bir âlimin oğludur. Annesi Şemsihan Hanım'dır. Soyu ile ilgili daha öncesi için iki rivayet mevcuttur: Biri Güney Mezopotamya'dan, diğeri ise Şam tarafından geldikleri yönündedir. İkinci rivayete göre baba tarafından Şeyh Muhyeddin Arabî'nin dolayısıyla Peygamber Efendimizin soyundan geldiğidir. Ancak kesin bir bilgi olmadığı için Üstat bu şekilde tanınmasına izin vermemiş, bu bilgiyi sadece ailesi ile paylaşmıştır.

Üstat, Diyarbakır'ın Kulp İlçesi, Xerzıka (Tuzla) Köyü'nde doğmuş. Doğum tarihi kütükte Rumi 1314 olarak kayıtlı ise de, hem kendisinin hem de yaşlılarının ifadesine göre kütükteki kayıt, Ağabeyi Hasan'a aittir. Gerçek doğum yılı ise annesinden rivayetle 1906'dır (Hicri: 1315/1316). Henüz 6 aylık iken babasını kaybeder. Babası, vefatından çok kısa bir süre önce annesine, "Yasin'imî getir uzaktan bana göster son bir kez göreyim" der. Annesi, O'nu getirip uzaktan gösterince, bir süre bakıp "O'nu mutlaka okut; İnşallah büyük bir âlim olur" der.

Annesinin bir tarafı kısmi felçtir. Babasından fazla mal kalmamıştır. Yörede "büyük kıtlık" olarak bilinen kıtlık yılları hüküm sürmektedir. Felçli annesi 6 aylık bebeği ile kardeşlerine (Üstadın dayılarına) sığınır. Üstadın dayıları, annesinin altın ve gümüş takılarının da desteği ile kıtlık yıllarını atlatırlar. Kıtlık yıllarından sonra Üstad ve annesi dayılarının evini terk eder. Dayıların evini terk ettiklerinde Üstat yaklaşık 6 yaşlarındadır. Köyü terk ederken annesi, ikide bir arkasına bakınır. Bu durum o yaşta üstadın dikkatini çeker, yıllar sonra sorduğunda annesi, "oğlum o zaman nereye gideceğimizi bilmiyorduk ve ortalıkta kalmıştık, belki dayıların pişman olur da birilerini peşimizde gönderirler umuduyula bakınıyordum" der. Küçük yaşına rağmen azami derecede okuma istek ve azmine sahip olan üstat, yolculuk sırasında, yüksek sesle ve ezberinden Yasin-i Şerif'i okur. Yoldan geçen bir çerçi, O'nu hayran hayran dinlemiş ve ödül olarak gömleklik bir kumaş hediye emiştir. Annesi oracıkta iğne-iplik çıkararak kumaşı dikip giydirir. Kendisi, "hayatımda hiçbir elbise, hiçbir kıyafet o gömlek kadar üzerimde güzel durmamış ve beni o denli sevindirmemiştir" demiştir.

I.2) Evliliği ve Çocukları

Üstat henüz talebe iken ilk evliliğini yapmıştır. İlk eşi İbrahim kızı Zeynep Hanım olup üstadın bu evlilikten Alladdin, Selamüddin ve Hadi adında üç oğlu olmuştur. Sadece Selamüddin şu an hayattadır ve halen resmi imamlık yapmaktadır. İkinci evliliği, medrese tahsilinden sonra, Şeyh Muhammed Selim (Hezan) torunu ve Şeyh Masum'un kızı Reyhanete Hanım ile yapmış, bu izdivaçtan evlat olmamış ve Reyhanete Hanım iki yıl gibi kısa bir sürede vefat etmiştir. Bu iki zevcesinin vefatından sonra üçüncü evliliğini, Molla Yusuf'un kızı Yasemin Hanımla yapar. Bu evlilikten 16 evladı olur. Dördü çocuk yaşta vefat eder. 12 tanesi şu an hayattadır. Dolayısıyla Üstadın şu an hayatta olan dördü kız 12 çocuğu vardır

I.3) Görev Yaptığı Yerler

O dönemde her köyün ileri gelenleri en iyi âlimi kendi köylerine imam olarak getirmek istemektedir. Bu nedenle iyi bir talebe mezun olacağı veya bir âlim yerini değiştirmeyi planladığı zaman onlarca köyden davet almaktadır. Molla Yasin, zaten talebe iken talebe yetiştirmiş ve ünü bölgede yayılmaya başlamıştır. Medreseden mezun olmadan önce Ferhand Köyü'ne yakın olan Diyarbakır'ın Silvan İlçesine bağlı Taxık Köyü'ne yerleşmiş ve orada görev yaparken ve talebe okuturken bir yandan da Ferhand Köyü'ne gidip gelerek kalan öğrenimini tamamlamıştır. Mezun olduktan sonra birçok köyden davet almış, ancak ilk yerleştiği bu köyde ikamet etmeye, görev yapmaya ve talebe okutmaya bir süre daha devam etmiştir. Üstadın sırası ile görev yaptığı ve ikamet ettiği yerleşim birimleri şunlardır:

Taxık-Silvan,
Veysika Jêrin (Aşağı Veysika-Silvan),
Xıdılyas (Hızırilyas)-Diyarbakır,

Qevsan -Savur,
Tılbısım-Derik,
'Etşa (Susuz)-Silvan,
Çınar-Merkez,
Barê-Çınar,
Taxık-Silvan (ikinci kez),
Fatla Jorin (Yukarı Fatl)-Bismil,
Klêsiyê (Silvan)
Çırık (Silvan)
Birsın(Dicle)
Sergewra (Bismil)
Xıdılyas (Hızırilyas)-Diyarbakır (ikinci kez),
Gundık (Güzderesi)-Silvan,
Şerefika (Uğurlu)-Bismil,
Boşat (...)-Silvan,
'Etşa (Susuz)-Silvan (ikinci kez),
Diyarbakır-Merkez

1.4) Hayatından Bazı Anekdötler

Üstadın yaşama dair çok sayıda konu ve sorulara yaklaşımı, mütalaa ve cevapları mevcut olup henüz basılmamıştır. Bunların bazıları ancak başlıklar halinde aşağıda verilmiştir:

1. Hz. Azrail'in canları almasına ilişkin,
2. Aya ilk ayak basılması üzerine,
3. Yıldızların sayısına ilişkin,
4. Televizyon ve radyo üzerine,
5. İnsan ve kadın hak ve hukuku üzerine,
6. Ok-yay kullanmak, ata binmek ve yüzme üzerine,
7. Suudi Arabistan-İran ve Türkiye dâhil diğer ülkelerin farklı günlerde bayram yapması üzerine,
8. Keşif, keramet ve sadık rüya üzerine,
9. Dini (İslami) ve pozitif ilimler ile sihir üzerine,
10. Diş macunu diş fırçası üzerine,
11. Tasavvuf, tasavvuf ehli ve tarikat üzerine (40 yılı aşkın mütalaaaları sonucu),
12. Müspet ilimler üzerine,
13. Yöremizin insanı üzerine,
14. Ailesinin Onunla yaşadıkları,
15. Hakkında söylenenler

1.5.) Vefatı

Üstat, 08 Ocak 1994 tarihinde Diyarbakır-Merkez'de ortanca oğlu Z. Fuat Toprak'ın evinde sabaha karşı güneşin doğuşu sırasında vefat etmiştir. Vefatından önce, çok sevdiği ve güvendiği birçok talebesi hayatta olmasına rağmen naşını yıkaması için özellikle üç tanesi arasında karasız davranmıştır. Kısa bir sürede Seyda Molla Said üzerinde karar vermiş ve naşının bu zat tarafından yıkanmasını vasiyet etmiştir. Tereddüt ettiği diğer iki talebesi kendisinden çok kısa bir süre önce vefat etmiş ve Merhum'un naşı böylece vasiyeti doğrultusunda çok sevdiği talebesi Molla Said (Taxiki) tarafından yıkanmıştır. Cenaze namazı Diyarbakır Ulu Cami'de öğle namazını müteakip kılınmıştır. İmam Üstat'ı, "Vefat eden zat hepinizin tanıdığı, yakından bildiği, bu yöredeki ilim sahibi birçok kişinin üstadı büyük âlim Molla Yasin'dir." şeklinde cemaate takdim etmiştir. Koşarak cenaze arabasına binen yaşlıca

bir şahıs tabutunun üstünde büyük bir üzüntü ile birkaç kez “Çiyaki ilme çu- bir İlim Dağı göçtü gitti” şeklinde yakarıшта bulunmuştur. Cenazesine on binlerce kişi katılmış ve toplum üzerinde büyük bir etki uyandırmıştır.

II. İlmî Kişiliği

II.1) Öğrenciliği ve Hocaları

Okuması babasından annesine vasiyetidir. Bu nedenle annesi O’nu okutmak zorunda olduğunun bilincindedir. Annesi, dayılarının yanından ayrılınca bir köye (?) yerleşir. Köyün fahri imamı (Bir rivayete göre Molla Salih) yanında Yasin’i okutur. Kendisi de ev işlerinde imamın ailesine yardım eder. Üstat da bir yandan Kur’an-ı Kerîm derslerini alır bir yandan da annesi ile birlikte evin her türlü işini yapar. Kur’an-ı Kerîm, Akide ve Mevlit derslerini bu imamdan alır. İlk dinî öğrenimini burada tamamladıktan sonra daha ünlü üstatlardan ders almak ister. Bu nedenle biraz büyüyünce köyden ayrılır. Bu dönemde Diyarbakır’ın Silvan ilçesi; âlim, medrese ve müderrisleri ile ünlü olup çok sayıda büyük zatla anılmaktadır. Üstat Molla Hüseyin KÜÇÜK ve Üstat Molla Yahya MELİKOĞLU (Ferhendi) halk ve talebeler arasında en çok bilinenlerdendir. Üstat bu ikisinden birinden ders almak ister. Allah’ın takdiri, onu Üstat Molla Yahya ile buluşturur.

O dönemde yöredeki âlimlerin pek azı devlet görevlisi olarak imamlık yapmaktadır. Büyük çoğunluğu her türlü sosyal güvenceden yoksun fahri imam olarak görev yapmaktadır. Müezzinlikten imamlığa, kadılıktan, müftülüğe, köyün çocuklarının Kur’an-ı Kerîm dersini vermekten cenaze yıkamaya, namaz ve defin işlerine kadar onlarca dini görevi yerine getirdikleri gibi, çevredeki aileler, köyler, hatta aşiretler arasındaki anlaşmazlık ve düşmanlıkları da giderirlerdi. Bir kısmı ayrıca köyün medresesinde talebe yetiştirirdi. Tüm bu görev ve fedakârlıklar karşılığında bu zatlara, şimdiki asgari ücret düzeyini geçmeyecek derecede zekâttan belli bir miktar ödenirdi.

Medresede öğle yemeği yenmez, sabah ve akşamları köylülerin verdiği (sevabına) yemek (tayin) yenmekte, talebeler darı ekmeğini bile bulamamaktadır. O dönemde yatak ve yorgan bulunmadığından talebeler genellikle kilim üzerinde uyumaktadırlar. Köyde su olmadığından her türlü yıkanma ve temizlik işleri ile ilgili su ihtiyacı yaz-kış çoğunlukla köyden uzak doğal su kaynaklarında yapılmaktadır. Medreselerde talebeler; Arap dili gramerini (Sarf ve Nahw) okumakta ve ezberlemektedir. Talebeler, geçmiş derslerini, o gün alacakları dersleri ve çalışkan olanlar sonraki günün dersini mütalaa etmekte, kendi aralarında müzakereler yapmakta, birbirine soru sormakta ve birbiri ile yarışmaktadırlar.

Bu dönemde medreselerde ders almak ve ders vermek devlet tarafından yasaklanmıştır. Dönemin hükümeti tarafından bu yasak abartılı biçimde uygulanmaktadır. Tedrîsatın çok ciddi bir cezası olup duruma göre istiklal mahkemelerinde idam ile yargılanmaya kadar gidebilmektedir. Hiçbir dünyevi beklentileri ve faydaları olmadığı gibi tespiti halinde idam edilmeleri işten bile değildir. Bu nedenle okutan (üstat) da okuyan (talebe) da canları pahasına ve sadece Allah (c.c.)’ın rızasını güderek bunu yapmaktadır. Bu ihlâs nedeniyle bu dönemde büyük âlimler yetişmiştir. O dönemde dini öğretim yapan enstitü ve fakülteler henüz yoktur. Bu nedenle İslami İlimlerin (Fıkıh, Tefsir, Hadis, Arapça Gramer v.s.) özellikle Güneydoğu’da günümüze kadar kesintisiz olarak aktarılmasında o âlimlerin ve o talebelerin çok büyük rolü olmuştur.

Üstat’ın medrese hayatı emsallerinkinden de daha büyük bir yokluk ve sıkıntı içinde geçmiştir. Üstat, yetim ve kimsesiz olduğundan emsallerine göre çok daha dramatik bir yoksulluk içinde okumuştur. Talebeliği sırasında da zekâsı, azmi, çalışkanlığı, kavrama, kavratma ve konuşma kabiliyeti açısından meşhur olmuştur. Üstat daha talebe iken Hocası Molla Yahya, bazı talebelerin dersini ona okutmuştur. Üstat, bu zekâsı, kabiliyeti, azim ve çalışkanlığına rağmen 21 yıl boyunca medresede okumuştur. Arapça (gramer), Fıkıh, Tefsir, Hadîs, Siyer, Mantık, Hesap ve o dönemde medreselerde okutulan sıra kitaplarını okumuştur. Üstat, 21 yıllık talebeliği boyunca üç hocadan ders almıştır. Molla Salih’ten sadece Kuran-ı

Kerim, Mevlit ve Akide derslerini almıştır. Molla Yahya'nın yanında okurken, Molla Yahya'nın dünürü olan Molla İbrahim'den (Belli) çok az ders almıştır (sadece oraya misafirlige gittiği dönemlerde). Üstat Molla Yahya'nın medresesinde sakal bırakmak (bir sünnet-i seniyye olarak) zorunludur. Sakalını tıraş eden talebe medreseden ayrılmak zorundadır. Medrese talebelerinin birçoğunun yaptığı gibi Üstat Molla Yasin de bir ara Molla Yahya'nın medresesinden ayrılmaya niyetlenmiş fakat başka bir üstattan ders almadan çok kısa bir süre içinde geri dönmüştür. Bu durum Üstat Molla Yasin'in sakal bırakmak istemediğine yorulmuştur. Oysa Üstat Molla Yasin'in, hayatı boyunca bir kez bile sakalına ustura vurmadığı kendi ifadesinden bilinmektedir. Bu nedenle öğreniminin hemen hepsini Molla Yahya Melikoğlu'nun Diyarbakır'ın Silvan İlçesi'nin Ferhand Köyü'nde bulunan medresesinde tamamlamış olup icazeti de bu zattan 1933 yılında almıştır. Üstadına olan aşırı bağlılık ve saygısı nedeniyle üstadının çocukları olan Molla Abdullah ve Molla Abdüssamed'e çok değer vermiştir. İcazetindeki üstat zinciri uzun olduğundan buraya alınmamıştır. Ancak Molla Yahya'nın üstatları, babası Molla Hacı, Molla Ahmed-i Farkini, Ş. Ömer-i Tılsahmi, Ş. İbrahim-i Bahçe'nin oğlu Ş. Said-i Bahçe'dir. İcazeti ise Ş. Ömer-i Tılsahmi'den almıştır (Abdurrahman Beyter)

Üstat Molla Yasin'in bilinen medrese arkadaşları, Molla Salih, Molla Muhammed Uyanık, ismi burada anılmayan bir arkadaşı ve Molla Şemseddin-i Çiçik-i dir. Molla Salih medrese tahsilinden sonra uzun süre Diyarbakır müftülüğünü yapmıştır. Molla Muhammed Uyanık ise Silvan ve başka şehirlerde müftülük yapmış, yörede "Müftü Uyanık" olarak meşhur olmuştur. İsmi verilemeyen diğer arkadaşı, ilminden istifade edilemeden çok genç yaşta vefat etmiştir. Molla Şemseddin ise, üstat medrese öğrenimini tamamlayınca Molla Yahya'dan izin alarak o güne değin kendisinden ders aldığı Molla Yasin ile birlikte ayrılmış ve icazet alıncaya kadar geri kalan öğrenimini O'nun yanında sürdürmüştür. Böylece hem medrese arkadaşı hem de talebesi olmuştur. Üstat'a çok bağlı olan bu zat Üstat'tan önce vefat etmiştir.

Üstat için ilim yeryüzünde var olan en büyük hazineydi ve bu hazinenin keşfedilmesi gerekiyordu. Bunu yaparken de üç ilkedden ödün vermezdi. Birincisi ilmi, doğru kaynak ve doğru kişilerden edinmek, ikincisi faydalı ilimlere odaklanıp doğru öğrenmek ve üçüncüsü de öğrendiklerini yaşayıp öğretmek hayata aktarmak. Üstat hiçbir düşünce ve ideoloji adına ya da çıkar ve menfaat uğruna ya da korku ve baskı dolayısıyla ilmi gerçekleri evirip çevirerek değiştirmeyen ve bu gerçekleri gizleyip esirgemezdi. Bir defasında henüz üstadı hayatta iken Elazığ'da müftülük sınavına girer. Sınav heyeti, sordukları bir soruya üstadın verdiği cevabın doğru olmadığını söyler, beraberindeki arkadaşı (Molla Şemseddin) işaretlerle ve fısıltı ile "Onlar gibi söyle..." dese de kendisi verdiği yanıtta direnir ve onlara gerekli açıklamaları yaparak bunu ispatlar böylece sınavı birincilikle kazanır. Sınavdan sonra sınav heyeti, Diyanet İşleri Başkanlığı'nca müftülüklere gönderilen ve bir Ayet-i Kerimenin tefsiri ile ilgili olan bir soruyu sınavdaki performansını göz önünde bulundurarak Üstada sorarlar. Verdiği cevaptan memnun kalan heyet, bundan daha iyi bir cevabın olmadığına ve bu cevabın aynen Ankara'ya (Diyanet İşleri Başkanlığına) gönderilmesine karar verirler. Diyarbakır'a döneceği zaman sınav heyeti, o genç yaşına rağmen ellerinden öperek O'nu yolcu ederler. Döndüğünde, Üstadına uğrar ve müftülük sınavını kazandığını söyler aynı zamanda göreve başlamak için müsaade ister. Molla Yahya, "oğlum şu anda ders vermen çok daha önemlidir. Sen ders vermeye devam et, İnşallah nice müftüleri yetiştirirsin" demesi üzerine müftülük yapmaktan vazgeçerek ders vermeye devam eder. Nitekim ona tam 12 müftüyü yetiştirmek nasip olmuştur.

II.2) Yetiştirdiği İlim Adamları

Molla Şemseddin (Çiçika),

Molla Abdullah Gerzi,

Molla Ali (Çırıkı, Zila),

Molla Sait (Taxîki),
Molla Haydar (Hatipoğlu),
Molla Muhammed (Denknekir),
Şeyh Seyid (Cıxsê),
Molla Mehmet Bilici (Hazro),
Molla Muhammed Bilici (Hazro),
Molla Salih (Dida),
Molla M. Vahit (Derik),
Molla Abdüssamed (Üstadının oğlu),
Molla Abdülkuddus (Ergani Müftüsü),
Molla Muhammed (Emmê),
Molla Abdullatif (Şemami),
Molla Mustafa (Kulp, Muş),
Molla Hanefî (G. Antep),
Molla Mahmut Şığretepe (Çakmak),
Molla Resul (Silvan),
Molla Mehmet Şerif (Heldayı),
Molla İzzet (Bekıran)
Molla Davut, (Şoşıb)
Molla Tahir (Bülbül)
M. Nasreddin (Mermer),
M. Kamil (Derik),
M. Salih (Kulp)

Bunların dışında, Erzurum, Ağrı, Muş, Bitlis, Mardin, G. Antep, Ş. Urfa ve daha birçok doğu ve güneydoğu ilinden talebe okutmuştur. 1000'e yakın talebe okutmuş, 100'ün üzerinde icazet vermiştir.

II.3.) Müderrisliği

Onun medresesinde eğitim ve öğretim bir arada verilmekte ve asla birbirinden ayrılmamaktadır. Ona göre, talebenin üzerinde sadece üstadının hakkı yoktur. Annesi-babasının, ailesinin, köylülerin ve Müslüman halkın da talebe üzerinde hakkı vardır. Aynı zamanda O, bunların tümünün üzerinde de üstadın hakkı olduğuna inanmaktadır. O'na göre, üstatlar hayatları pahasına ders vermeliydi, talebeler hayatları pahasına ders almalıydı, Müslüman halk hayatları pahasına talebeye sahip çıkmalıydı, destek vermeliydiler. Bu vesile ile hiç kimsenin emeği ve fedakârlığı boşuna gitmeyecekti.

Öğrencileri ile kılık kıyafetleri, birbirleri ile ve toplumla ilişkilerine, hatta gerektiğinde evliliklerine kadar her açıdan yakından ilgilenmektedir. Medresesindeki öğrencilerin her beş vakit namazı cemaatle kılmaları zorunludur. Medresesinde ciddi bir disiplin olup talebeler başıboş bırakılmamakta, onların tembellik yapmalarına izin verilmemekte, her yönü ile topluma örnek olmaları gerekmektedir. Zaman zaman bir arada sayıları 60-65'i bulan talebeleriyle bire bir ilgilenmekte, zorunlu olmadıkça derslerini birbirlerine teslim etmemektedir. Bu nedenle özellikle talebelerin sayıca fazla olduğu dönemlerde Üstat sabah namazından sonra ders vermeye başlamakta, ancak yatsı namazı ile birlikte bitirmektedir. İlk anlatımda öğrenci anlamadığında ilk anlatımını yok varsayıp farklı bir yöntem, yol, anlatım tarzı, örnekler kullanarak dersi tekrarlamaktadır. Tekrarlar bu şekilde öğrenci dersi kavrayıncaya kadar devam etmektedir. Öğrenciye her seferinde anlayıp anlamadığını sormakta ve öğrencinin olumlu cevabı ile yetinmeyip gözlerinin içine bakarak anlayıp anlamadığını kontrol etmeye çalışmaktadır. Hedefi “ders vermek” değil; “ders öğretmek” olduğu için dersi öğretmeden talebeyi bırakmamaktadır. Ders verirken uygulamasını da canlandırarak talebeye izah emekte, ilimlerde kullanılan eski deyim ve ifadeleri zamanına

göre uyarlamaktadır. Tadrîsatı, kitap yazmanın dahi üzerinde tutmaktadır. Nitekim O'na göre tüm ilimlerde yeteri kadar basılı eser mevcut olup fakat bu bilgilerle donatılmış insan sayısı ne yazık ki çok azdır. Dolayısıyla ders vermek her zaman O'nun birinci önceliği olmuştur. Buna rağmen hatırı sayılır sayıda büyük eserler vermiştir. Dolayısıyla, Üstat'ın medresesinden mezun biri, iyi bir âlim, üstün bir ahlak, öz kişilik ve öz güven sahibi, ihlâslı bir şahsiyet olarak yetişmiş ve ilimleri bereketli olmuştur. Elbette istisnaları olmuştur. Bu disiplin olduğu için, birçok talebe büyük bir iştihakla geldiği medresesinden ayrılmak zorunda kalmıştır. Birçok talebe de O'nun medresesinden icazet almanın zor olduğunu ve zaman aldığını bildiği için kendisinden icazet almak üzere değil; sadece Üstat'ın yanında teberrüken ve kısa bir süreliğine de olsa ders almayı tercih etmiştir. Üstat, talebelerinin dersini kendi evlatlarının dersine her zaman tercih etmiştir. Üstadın müderris olarak önemli özellikleri, güçlü bir hafıza ve parlak bir zekâyâ, üstün bir konuşma ve anlatım yeteneği, ikna kabiliyeti ve tasvir yeteneğine, derin ilim ve bilgiye ve üstün bir edebi kişiliğe, disiplin ve tavizsizliğe sahip olması olarak sayılabilir.

II.4) İlmî Lakapları

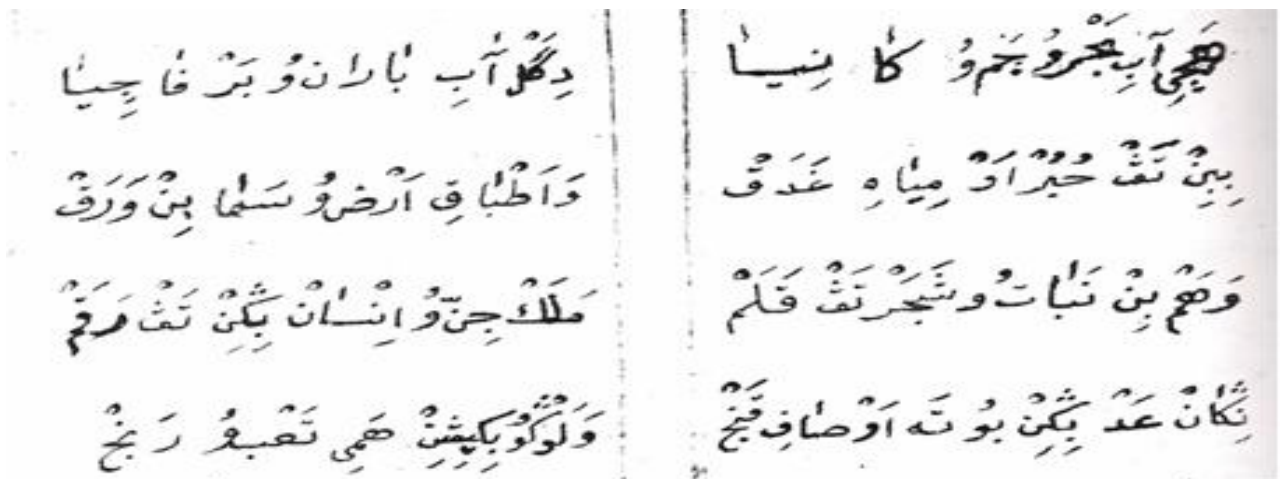
Medreselerde 50 yılı aşkın ders, fıkıh alanında binlerce fetva vermiştir. Verdiği hiçbir fetva başka âlim ve mercilerce ret edilememiştir. En müşkül problemler O'na gelmesine rağmen çözmediği hiçbir problem olmamıştır. Girdiği hiçbir münazarada yenilmemiştir. Hakkındaki hüsnü-zan o dereceye varmıştır ki, “Medreselerde okutulan bütün kitaplar bir gün yok olursa üstat hepsini yeniden yazabilir” denilmektedir. Yörede “Reisü'l-Ulema (Âlimlerin Reisi)”, “Behra ilme (İlmin Denizi)”, “Çıyayı İlme (İlmin Dağı)” gibi lakaplarla anılmaktadır. Onun, şiir ve diğer eserlerinde kullandığı lakabı ise “kolaylaştırıcı” anlamındaki “Yüsri”dir. Halk arasında bu lakabı yaygın olarak bilinmese de talebeleri ve ilim erbabı içerisinde bu lakabı bilinmektedir.

II.5) Edebi Kişiliği

Edebi kişiliği başlı başına bir konu olarak değerlendirilebilir. Üstadın yazdığı eserlerin tamamı aynı zamanda mükemmel bir edebi şaheserdir. Edebi bilgisinin yanında edebi sanatlara ilişkin yeteneksel yatkınlığı O'nu bu konuda da emsallerine göre tek otorite kılmıştır. O'nun eserlerinde görevi, anlamı, ihtiyacı bulunmayan ya da sönük bir rol ile bulunan tek bir kelime ya da cümlenin yeri yoktur. Bütün kelime ve cümleler, en güçlü edebi sanatlarla birbirine bağlanarak tasarlanmıştır. Yazı ve şiirlerinde edebi doyumluğun ötesine geçen bir süreç mevcuttur. Edebi yeteneği, zaafiyetlerin bütün kenarlarını yıkmış adeta limitsiz bir alanda varlık göstermiştir. Peşi sıra artan sanatsal coşkunluk, iç içe geçen çekici bir ahenkle amaca yönlendirilmiştir. Çeviri, sanatın renk ve desenini silikleştirse de aşağıda Rawdul Hayat (Keşfü-Nikap) kitabından kendi el yazısı ile birkaç örnek verilmiştir.

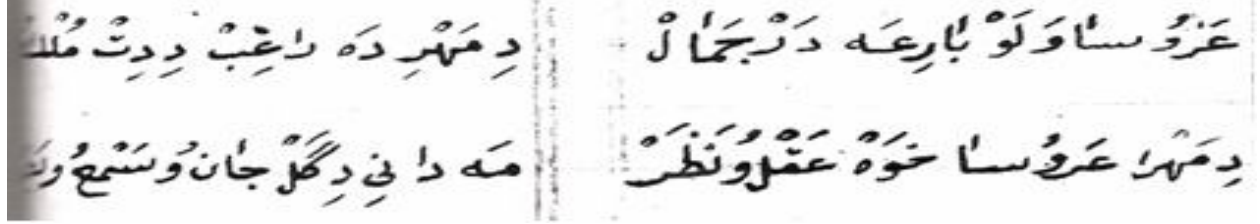
Kitabın mukaddimesinde:

Allah (c.c.)'a hitaben O'nun yüce sıfatları için;

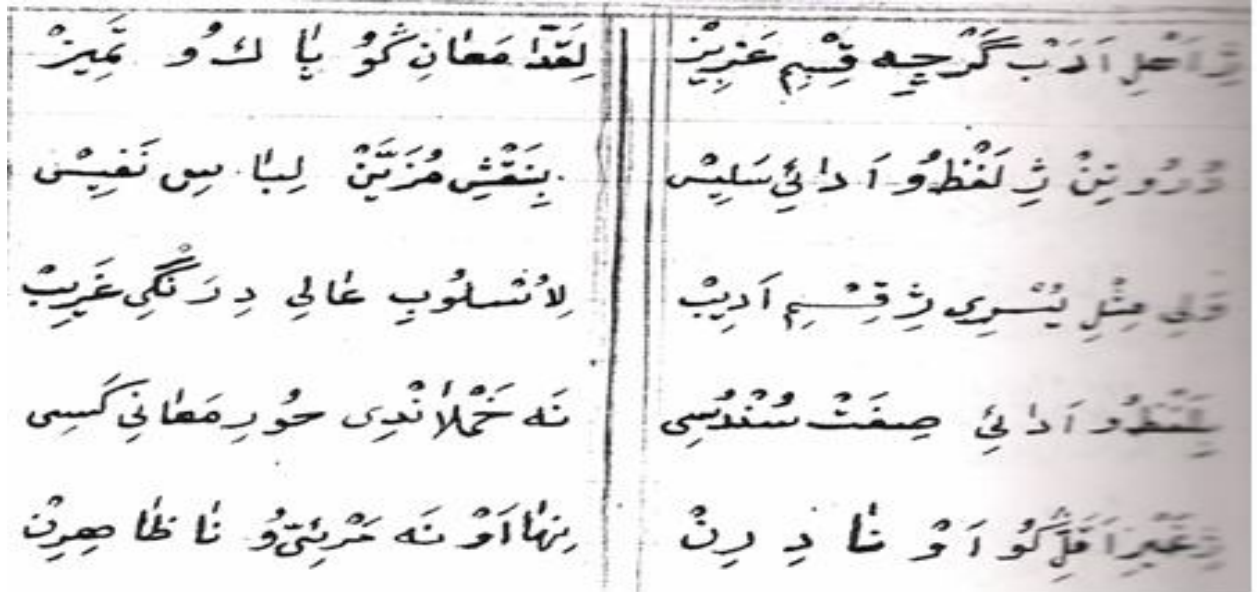
birlikte “deniz” ile başlanıp “çeşmeler” ile sonladığından tedenî mine'l-'alâ ile'l-edna, önce yağmur suyu sonra kar suyunu söylemesinde ise, mine'l-ednâ ile't-terakkî, رنج و تعب itnab, yer-gök, insan ile cin ile ise tıbak sanatları icra edilmiştir.

Kitap (Rawdul Hayat-Keşfü-Nikap) için;

Yukarıda geçen beyitlerde ilk عروس kelimesiyle kinâye sanatı yapıldığı, ikincisi ile ise, isti'âre sanatı yapılmıştır. Zira birinci kullanımda hem “gelin” hem de “geline benzetilen nesnelere” in kast edilmiş olma ihtimali var. İkincisi ile ise, sadece عروس’un hakiki anlamı olan “gelin” kast edilmiştir. Bunun dışında داني ve مهر kelimelerinde de istiare bulunmaktadır.

Kitap (Rawdul Hayat-Keşfü-Nikap) ve kitabın Müellifi (kendisi) için;

نيس, مزين, لباسي onlarla ise, istiare yapılmıştır. Ayrıca mana ve lafız uygunluğu denen itilâfu'l-lafzî bi'l-mana sanatı bulunmaktadır. يسري kelimesi ile ise, muhtemelen tevazu maksadıyla zahir isim zamirin yerine kullanılmıştır.

Kitabın sonunda yazdığı bir münacatın son sayfasını buraya almakta yarar vardır:

رَبُّوْ وَيْرُهُ اَهْلِن رِقَهْرُوْ عَدَم	تَكْبَرُ تُوْدِكْلُ مَهْ وِي مَائِي كُوَام
رَبُّوْ وَيْرُهُ اَهْلِي رِغْفَرَانِ تُو	بِكِي تُوْدِكْلُ مَهْ وِي مَائِي كُوَتُو
كُوَصْرَكْسِي لِسْرَشَاكِلَا وِي عَمَل	رِفْرَقَانِ اَعْظَمُ مَهْ جِرِيُوْ اَمَل
رِشَانِ تَهْ مَوْلَائِي عَفُوْ كَرَم	رِحَالِ عِبْدِيَّهِ جِرْمُ وُو نَدَم
رَبُّوْ كَبِيْرَا آتَهْ عَفُوْ عَطَا	مَنْاسِبُ رَبُّوْ نَقِصُ عِبْدَا خَطَا
كُوْدِيْنِي لِسْرَمَهْ بِحْرَمَاعْدَاب	اَللّٰهِي تَهْ حَاجَتْ نِهْنِي يَا تُوَاب
بِعَفْوَاتَهْ حُجَّاجُ لَطْفَاتَهْ	وَلَكِنْ مَهْ حَاجَاتِ بِي حِدْمَهْ
رِقَهْرَاتَهْ رَهْ غَيْرِ ذَنْبَاتَهْ	رِغْفَوَاتَهْ رَهْ جَارِ دُوَاعِيْ هَهْ
دِكْلُ شَفَقَاتِي لِي اَهْلِ اِيْمَان	حُجِّي رِغْفَوْرَهْ صَرُوْقَتُوْ اَنْ
دِكْلُ نُوْرِ اِيْمَانِ كُوْدِلْ كِرِ قَبُوْل	دِكْلُ كُوْ غَسِي تُو رِغْفَوْرَهْ قُوْل
نَبِي رِبْرَهْ حَكْمُوْ اَثْرُ اِعْتِبَار	رِجَامَهْ كُوِيْكَ مَنْدَرِيْسِيْتِ دِيْجَار
لِيْرَفَا كُنَادَتِي بِحَلَّتِي عَمَام	كُوْتَا بَا مَوْزَا كَرَمِ عَفُوْ عَام
بِكِيْرِي بِيْخِيْرُوْ حُسْنِ خَائِمَهْ	اَللّٰهِي بِحَقِّ بَنِي فَاطِمَهْ
لِرُوْحِ مُحَمَّدٍ عَلَيْهِ السَّلَام	وَبَلِّغْ صَلَاتِيْ وَارْكَئِي السَّلَام
يَتِيْ يَا قِهْرِيْمُ مَرَجِسِي تَشْفِي	وَالِهْ وَالصَّحْبِ وَالْمَقْتَبِي

Ya Rabbim! Sen bize, bizim layık olduğumuz cezalar ile muamelede bulunma, bize senin layık olduğun üzere -ğüfran, kerem, lütuf- ile muamelede bulun.

Emelimiz, en büyük kitap Kuran-ı Kerim (O'nu yaşamak) olup ki her kes amellerinde O'nu esas alır.

Biz kulların tabiatındandır, suç ve günah işlemek. Senin büyüklük ve şanındandır, af ve kerem Biz kullar için hata yapmak ve kusur (eksiklik) münasiptir. Af ve A'ta senin büyüklüğündendir.

İlahi! Senin tövbelerimize ihtiyacın yok ki etmediğimiz takdirde bize azap veresin. Fakat bizim senin affına ihtiyaç duymamızın sayısız nedenleri var ve senin lütüne muhtacız.

Senin affının gerçekleşmesi için dört gerekçe (güvencemiz) var. Fakat senin kahrın ve azabın için günahlarımızın dışında bir neden yoktur (sadece bir gerekçe var).

(Affının gerçekleşmesi için dört neden), 1) her zaman af etmeyi sevmen, 2) iman ehli üzerinde sınırsız şefkat ve merhamet sahibi olman, 3) kullarına eziyet etmekten münezze olman ve 4) kalbimizde iman nurunun olması

Ricam; bu dört gerekçeden biri üzerimize münderis olsun ve ona (günahlarımıza) hüküm, eser ve itibar kalsın.

Genel affın ve kereminin Temmuz ayının güneşi misali ve günahlarımız ise bunun önünde eriyip gidecek olan kar misalidir.

İlahi! Fatıma'nın çocuklarının yüzü suyu hürmetine, sonumuzu hayırlı kıl.

(İlahi!) Benden, Muhammed Aleyhisselam'ın ruhuna salât ve selamın en güzelini tebliğ et.

Âline, ashabına ve onların yolunda gidenlere de.

Üstadın bilinen bütün özelliklerin ötesinde O'nda var olan takva, hayatının her anını en iyi şekilde anlamlandırmıştır. Bildiklerini yaşama konusunda olağanüstü bir titizlik gösterirdi. Her işte Allah'ın rızasını gözetir ve bütün hayatını bu ulvi rıza doğrultusunda şekillendirirdi. Bu yüzden O'nun dünya hayatı büyük acılar içinde geçmiş, ancak gönlü bu yüce rıza doğrultusunda dopdolu olmuştur

Yukarıdaki beyitlerde itnab, mukabele, iktibas vb. sanatlar bulunmaktadır. Zira pekiştirme ve vezin için manaları birbirine yakın kelimeler kullanılmış olmakla itnab; önce anlamları birbirine yakın kelimeler, sonra da onlara zıt olup anlamları birbirine yakın olan kelimeler bir araya getirilmiş olmakla mukabele; Kur'an'dan bir ayeti dolaylı almakla ise, iktibas sanatı yapılmıştır.

II.6) Yazdığı Eserler

1- Seyfül Me'lûl

1974'te yazmaya başlamış, 6 yıl sürmüştür. Cuma namazı ile ilgili verilmiş yanlış bir fetvaya reddiye amacıyla yazmaya başladığı risale 600 sayfalık bir usul-ül fıkıh kitabına dönüşmüştür. Dili Arapçadır.

Hep "Korkarım bu eser bitinceye kadar muhatabım (Molla ...) vefat eder" demiş, nitekim öyle de olmuştur: Kitabı tamamladığı gün muhatabı (yanlış fetvayı veren) vefat etmiştir.

2-Rawdul Hayat (Keşfü-Nikap)

Aruz ölçüsünde vezinli, 249 sayfa, sekkerattan cennet ve cehennem ehli birbirinden ayrılıncaya kadar ölüm sonrası tüm süreçleri anlatmaktadır. Daha çok halka hitap etmekte ve daha çok vaaz niteliğindedir. 26 konu başlığından (baptan) oluşmuştur. Dili Kürtçedir. Tamamen Kuran ve Sünnet kaynaklı olup aynı zamanda mükemmel bir edebi eserdir.

3-Tefsir (Nisa, 59)

"أطيعوا الله وأطيعوا الرسول" "Allah'a ve resûlüne itaat edin" Ayet-i Kerîmesinin tefsiridir. Bir risale hacminde olup ilim erbabına hitap etmektedir. Dili Arapçadır.

4- Akidetu'l-Îmân el-Ulâ (Akîda İmanê A Yekî)

"Akida İmanê I" adındaki bu eser, küçük çocuklar için, okunması ve ezberlenmesi kolay olsun diye kısa-öz ve aruz ölçüsü ile yazılmıştır. Dili Kürtçedir.

5-‘Akîdetu’l-İman es-Sânî (Akîda İmanê A Dudiya)

“Akida İmanê II” adındaki bu eser daha çok yetişkinler ve ilim erbabı için daha teferruatlı ve uzun yazılmıştır. Aruz ölçüsündedir. Dili Kürtçe/Arapçadır.

6-Fetvalar

Fıkıhın hemen hemen her alanında binlerce fetva vermiş ancak yazılı nüshaları yok denecek kadar azdır. Fetva kimin için yazılmışsa ona verilmiş ve dolayısıyla kaybolmuştur. Eğer derlenmiş olsaydı özellikle günümüze ışık tutacak ciltleri oluşturan önemli bir fıkıh kaynağı olacaktı. Belki akademik bir çalışma ile bu fetva risalelerine ulaşmak mümkündür.

7-Faiz Risalesi

Adından da anlaşıldığı üzere Faiz meselesi ilgilidir. Dili Arapçadır

8-Hayvan Kesimi ile ilgili risale

Şafii Mezhebi’ne göre hayvan kesimine ilişkin bir risale olup yine verilmiş yanlış bir fetvaya reddiye şeklindedir. Fakat hacimce bir fetva metninden daha teferruatlı olup konuya ilişkin fikhî esasları da içermektedir. Dili Arapçadır

9-Divan

Allah ve Peygamber sevgisi üzerine, münacaat şeklinde ve birçok değişik konuda sayıları bini aşkın şiir yazmıştır. Bu şiirlerin tümü olmasa da hatırı sayılır sayıda ailesinde mevcuttur. Diğerleri talebeleri arasında dağılmıştır. Büyük çoğunluğu Kürtçe olup Arapça olanları da vardır.

10-Tecvit

Kur’an-ı Kerîm’in doğru bir şekilde okunmasına çok önem verdiği için bu tecvit kitabını yazmıştır. Ezberlenmesi kolay olsun diye vezinli olmasını tercih etmiştir.

Sonuç

Molla Yasîn Toprak her türlü sıkıntı ve zorluğa rağmen İslâmî İlimler alanında uzun bir süre tahsile devam edip ilmî yönden kendi akranlarını geçmiştir. O, başta Diyarbakır olmak üzere Güneydoğu ve Doğu Anadolu Bölgesi’nde meşhur olup hem ilim ehli hem de halk ondan çok istifade etmiştir. O elli yıldan fazla ders vererek bini aşan öğrenciyi okutmuş ve yüzden fazla öğrenciye de icazet vermiştir. Bu nedenle şu an özellikle Diyarbakır ve komşu illerin bir kısmında bulunan birçok hocanın direk veya dolaylı olarak onun ilminden istifade ettiği söylenebilir. Bölgemizde birçok hocanın yaptığı gibi Molla Yasîn Toprak hoca da halk arasındaki dinî ve sosyal sorunları halletmiş bir âlimdir. Hoca bunlarla birlikte Tefsîr, Kelâm, Fıkıh ve Edebiyatla ilgili on dolayında eser de yazmıştır. Hocanın yoğun bir tadrîsatla birlikte eser yazmayı ihmal etmemesi onun iyi bir âlim olmasından dolayı kolaylıkla eser yazabilen bir şahıs olduğu anlaşılmaktadır.

KAYNAKLAR:

1. Abdurrahman Beyter, Lisans Bitirme Tezi, (Danışman: M. Edip ÇAĞMAR) D.Ü. İlahiyat Fakültesi, 2007.
2. Ahmet Erkol, Molla Yasin’in İlmî ve edebî Kişiliği, Uluslar arası Silvan Sempozyumu, 2008.
3. Oğulları Muhammed Toprak ve Selamettin Toprak ile Röportaj.
4. Muhtelif talebeleri ile yapılan röportajlar.

